

Monika Antonina Gębala

Daniel Korzan

Trzydzieści lat zespołu Farben Lehre

30 years of Farben Lehre punk-rock band

Streszczenie: Artykuł przedstawia działalność plockiego zespołu Farben Lehre na przestrzeni trzydziestu lat działalności na polskiej scenie. Opisuje, w jaki sposób plockzanie zaczęli swoją przygodę z muzyką, jak tworzyli swoje utwory, nagrywali kolejne albumy i koncertowali w kraju, jak i za granicą.

Słowa kluczowe: muzyka rockowa, punk-rock, Farben Lehre, jubileusz trzydziestolecia, plocka scena rockowa, edukacja nieformalna, edukacja muzyczna.

Summary: The article presents the activities of Plock band Farben Lehre over thirty years on the Polish stage. It describes how band started its adventure with music, and create their songs, recorded albums and toured the country and abroad.

Keywords: rock music, punk-rock, Farben Lehre, the thirtieth anniversary, Plock rock stage, unformal education, musical education.

Pejzaż współczesnych społeczeństw, ich funkcjonowania, byłyby niepełny bez wskazania na aktywności kulturalne. We współczesnym świecie popkultury wyjątkową rolę odgrywa muzyka. Wśród jej najprzeróżniejszych odmian i gatunków znajdziemy także te, których nuty poruszają serca zazwyczaj młodszych słuchaczy. Grono swoich wiernych fanów zespół Farben Lehre gromadzi już od trzydziestu lat. Choć może – jak sami o sobie mówią nasz – „zespół jest niepokorny,

czasem krnąbrny, ale szanujemy ludzi i uniwersalną prawdę. Zależy nam przede wszystkim na przekazie i muzyce...”¹, to od trzech dekad doceniają to młodszy i starsi. Swoje uznanie zespół znalazł także choćby wśród organizatorów Plebiscytu na Płocczanina Roku.

Początki działalności – lata 1986-1990

Zespół Farben Lehre został założony we wrześniu 1986 roku przez Wojciecha Wojdę i Marka Knapa, kolejno do składu dołączyli Robert Chabowski razem Piotrem Kokoszczyńskim. Nazwa Farben Lehre, czyli nauka o barwach, została zaczerpnięta z poematu Juliana Tuwima *Kwiaty Polskie*². Pierwsze próby miały miejsce w mieszkaniu Piotra, później cała grupa skorzystała z uprzejmości dyrektora Liceum Ogólnokształcącego im. Władysława Jagiełły w Płocku, który udostępnił im aulę i sprzęt, w tym wzmacniacz, a także mikrofony. Próby odbywały się tylko w weekendy, a muzycy nie mogli się doczekać pierwszego wspólnego koncertu. Praktycznie po ponadmiesięcznych próbach dostali propozycję występu w liceum ogólnokształcącym w rodzinnym mieście. Koncert odbył się 13 października 1986 roku z okazji Dnia Edukacji Narodowej. Na sali znalazło się około dwustu osób, po oficjalnej części akademii na scenie pojawili się muzycy z zespołu Farben Lehre i rozpoczęli swój występ. W ich repertuarze znalazły się covery takich zespołów jak KSU – *Pod Prąd*, T.Love – *Wychowanie*, Kult - *Po co wolność*, *Młodzi warszawiacy* czy Sex Pistols – *Submission*.

Koncert grupy był w znacznym stopniu kontrowersyjny, zwłaszcza w związku z panującym systemem komunistycznym w Polsce. Większość nauczycieli opuściło aulę, za to uczniowie byli bardzo zadowoleni, ponieważ występ płockiego zespołu zmienił sztywne reguły panujące podczas akademii szkolnych i dodał świeżości tego typu apelom³.

W grudniu 1986 roku w Spółdzielczym Domu Kultury w Płocku odbył się przegląd zespołów rockowych. Muzycy postanowili zgłosić się

¹ *Nominowany do tytułu Płocczanina Roku - zespół Farben Lehre*; <http://plock.wyborcza.pl/plock/1,95996,20217574,nominowany-do-tytułu-ploczczanina-roku-zespol-farben-lehre.html> [dostęp: z dn. 10.06.2016].

² <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: z dn. 15.10.2015].

³ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, *Farben Lehre. Bez pokory*, Wydawnictwo SQN, Kraków 2015 r., s. 26-27.

do konkursu, aby spróbować swoich sił. Jury dość chłodno i sceptycznie oceniło występ plockiej formacji, z kolei publiczność była zadowolona i gratulowała im koncertu⁴. Kolejnym krokiem była praca nad debiutanckim materiałem. Pierwszy utwór pt. *Helikoptery*, był jednym z najważniejszych przebojów grupy. Kolejnymi utworami były: *Narodowy napój*, *Młodzi końca wieku* czy *Ulice milczą*. Zespół zaprezentował je szerszej publiczności 6 marca 1987 roku w trakcie koncertu w Liceum Ogólnokształcącym im. Stanisława Małachowskiego w Płocku, które było najstarszą szkołą w Polsce, powstałą w 1180 roku⁵.

*Płock 13.10.86 - Pierwszy koncert Farben Lehre /
Liceum ogólnokształcące. im. Władysława Jagiełły*

Źródło: <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm>, [dostęp: 14.07.2016].

Pierwsza sesja nagraniowa trwała dwa dni i odbywała się w Spółdzielczym Domu Kultury w 1987 roku. Zespół nagrywał pod okiem Ryszarda Charzyńskiego, który zaoferował im darmową pomoc.

⁴ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 32-33.

⁵ http://historia.malachowianka.pl/School_History_rev02.html?polish#112 [dostęp: 21.10.2015].

Utwory były nagrywane na tzw. setkę, czyli wszyscy muzycy wykonywali całość utworu wspólnie, a po jakiegokolwiek pomyłce musieli zaczynać od nowa. Farben Lehre zarejestrowali wtedy, m.in. *Miasto*, a także *Młodzi końca wieku*⁶. Młodzi muzycy byli zadowoleni ze swoich nagrań, z kolei realizator również twierdził, że wyszły one na naprawdę dobrym poziomie. Zbliżał się jarociński festiwal, lider stwierdził, że mogą spróbować wystartować w konkursie, tym bardziej, że posiadali swoje nagrania, które gwarantowały przejście do dalszego etapu. Kasetą, którą wysłali do Jarocina zawierała trzy autorskie utwory i jeden cover grupy De Press: *Miasto*; *Młodzi końca wieku*; *Helikoptery*; *Kalhoz*.

Miesiąc później muzycy otrzymali zaproszenie na jarociński festiwal, praktycznie rekomendacja muzyków nie była potrzebna, ponieważ materiał w znacznym stopniu spodobał się komisji. Warto zaznaczyć, że utwór *Helikoptery* został zaprezentowany jeszcze przed rozpoczęciem festiwalu w radiowej Trójce w trakcie audycji Rock po polsku. Występ w Jarocinie był jednym z ważniejszych koncertów zespołu. Po koncercie w Jarocinie w 1987 roku Farben Lehre przeniosło swój cały dobytek do płockiego domu kultury, w którym mieli dostęp do przestronnej sali prób, a także dobrego sprzętu muzycznego.

W momencie wejścia w progi domu kultury grupie przydzielono opiekuna, Krzysztofa Kralkę, który obserwował próby, a chwilami starał się doradzać chłopakom. Wraz z wakacjami nastąpiły kolejne zmiany w zespole, a miejsce Pawła Nowaka – gitarzysty, zajął Bogusław Pawłowski. 28 października 1987 roku grupa przystąpiła do drugiej sesji nagraniowej, realizowanej w płockim Domu Technika, a za całość nagrania odpowiadał Krzysztof Proskury. Zarejestrowano osiem autorskich piosenek: *Zatrute miasto*, *Bez światła*, *Magness*, *Nowa Ziemia*, *Jest taka kwestia*. *Młodzi końca wieku*, *Helikoptery*, a także instrumentalną wersję utworu *Manewry*. Materiał był nagrany na czterośladowym magnetofonie⁷.

⁶ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 36-37.

⁷ Tamże, s. 45-46.

Farben Lehre na pierwszym Festiwalu Jarocin – 1987

Źródło: <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 14.07.2016].

W 1988 roku muzycy wystąpili w Sochaczewie w ramach festiwalu Poza układem, razem z nimi na scenie wystąpiła lokalna grupa Detonator⁸. W tym samym roku Farben Lehre po raz kolejny zgłosiło się do Ogólnopolskiego Młodzieżowego Przeglądu Piosenki. Eliminacje odbyły się w kinie Studio w Płocku, muzycy bez problemu przeszli do dalszego etapu konkursu. Kolejną częścią konkursu był występ w Domu Kultury w Łodzi, niestety zespół nie zakwalifikował się do finału. Farben Lehre nie zraziło się porażką i już drugiego dnia zagrali koncert w Sochaczewie razem z kilkoma kapelami. W marcu grupa zagrała suport przed Kultem w płockim klubie Filip, wydarzenia należało do udanych, sprzedano wszystkie bilety, a występ płocczan był odebrany jako jeden z lepszych w ich karierze. Z kolei w maju miała miejsce pierwsza sesja zdjęciowa zespołu Farben Lehre, a za obiektywem stanął Piotr Cholewiński⁹.

⁸ <http://www.ziemia-sochaczewska.pl/kultura/helikopterem-na-mature-fioletowych-spodniach-gs-u/> [dostęp: 22.04.2016].

⁹ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 47-48.

W 1988 roku odbyła się kolejna sesja nagraniowa Farben Lehre, tym razem materiał nagrano w sali prób płockiego domu kultury, a całości pilnował instruktor Krzysztof Kralka. Na kasecie demonstracyjnej, którą Wojciech Wojda wystął do Jarocina, znalazły się utwory m.in. *Miasto*, *Bez światła*, *Helikoptery*, *Szara blokada*.

Zespół nie był zadowolony z efektu końcowego, brakowało dobrego sprzętu, doświadczenia, a zła atmosfera, która panowała w zespole tylko przyczyniła się do powstania nowofalowego nagrania. Miesiąc po tym muzycy otrzymali wiadomość o zakwalifikowaniu się na jarociński festiwal. Farben Lehre na początku wystąpiło w Jarocińskim Ośrodku Kultury, gdzie zaprezentowali dwa utwory: *Miasto* i *Helikoptery*, w rezultacie przeszli do drugiego etapu, który odbył się na małej scenie w amfiteatrze. W repertuarze konkursowym wiele dyskusji wzbudzał utwór *Jest taka kwestia*, zaprezentowany na koniec występu. Bowiem: „kilka miesięcy wcześniej płocki cenzor dopatrzył się w nim treści niezgodnych z ustawą o kontroli publikacji i widowisk, po czym zabronił publicznego wykonywania utworu”¹⁰. Komisja od spraw cenzury uznała, że utwór nie mógł być prezentowany szerszej publiczności, ponieważ naruszał dobre mienie służby wojskowej i stawiał ją w negatywnym świetle.

Występ w Jarocinie w 1988 roku był jednym z najlepszych dokonań zespołu Farben Lehre, co przyczyniło się do ich sukcesu. Zespół był znacznie bardziej rozpoznawalny, a co za tym szło otrzymywał coraz więcej propozycji koncertowych.

Jesienią 1988 roku w Płocku zorganizowano koncert w Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Jagiełły z okazji przyjazdu uczniów z Darmstadt, była to wymiana między miastami. Aula była wypełniona publicznością po brzegi, występ płocczan należał do udanych. Jednak dla jednego z członków był to ostatni koncert, zespół opuścił Piotr Bartuś, jego miejsce zajął Krzysztof Sieczkowski. Farben Lehre w odświeżonym składzie rozpoczęły pracę nad nowym materiałem i tak powstał utwór pt. *Oto emigranci*. Zespół zagrał kilka koncertów, odwiedził m.in. Sierpc, Kielce, a także klub Balbina w Łodzi. Po ostatnim otrzymał propozycję sesji nagraniowej u Pawła Hausa, z kolei realizatorem był Marek Knap, były perkusista zespołu. Muzycy nagrali kilka utworów: *Oto emigranci*, *Twoje oczy*, *Ulice milczą*, a także *Rodzina*¹¹.

¹⁰ Tamże, s. 56.

¹¹ Tamże, s. 60-63.

W 1990 Farben Lehre zagraли trzy koncerty w Niemieckiej Republice Demokratycznej. Pierwszy w Laudenbach, blisko Darmstadt, był bardzo kameralny, ponieważ przyszło około trzydziestu osób. Kolejny odbył się na squocie w Gross Umstadt, gdzie obok muzyków wystąpiły inne punkowe kapele. Trzeci koncert miał miejsce w auli Knabenschule. Można śmiało zaznaczyć, że był to najlepszy występ dla płocczan, gdyż przybyło na niego około trzysta osób. Koncert wypadł bardzo dobrze, więc muzycy zdecydowali się zarejestrować swoją kolejną kasety demonstracyjną, na której znalazły się koncertowe przeboje zespołu¹².

Po powrocie muzycy z Farben Lehre zagraли kilka koncertów, m.in. w Poznaniu w klubie Trops, razem z nimi wystąpiła grupa Regent, a także początkujący zespół Sweet Noise. Zapowiadał się również kolejny wyjazd za granicę do Czechosłowacji, a dokładnie do miejscowości Valassky Spalicek. Tym razem bez większych trudności muzycy dojechali na wyznaczone miejsce. Występ nie należał do specjalnie udanych, prawdopodobnie przez reakcję publiczności, która zwyczajnie siedziała i przyglądała się temu, co dzieje się na scenie¹³.

Czwarty Festiwal Jarocin w 1990 roku zbliżał się nieubłaganie, muzycy Farben Lehre kolejny raz postanowili zgłosić się do konkursu, wysyłając kasety z nagraniami. Tym razem byli pełni nadziei, że uda im się wystąpić na dużej scenie, o której każdy z nich marzył. Płocczanie uczestniczyli w przeglądzie muzyków rockowych, obok zespołów z całej Polski¹⁴. Po przesłuchaniach grupa przeszła do dalszego etapu i otrzymała propozycję występu drugiego dnia festiwalu na głównej scenie. Muzycy nie byli zadowoleni ze swojego występu, mieli na uwadze, że towarzyszyła im trema, ponieważ mieli przed sobą sporą publiczność. Jednak nic mylnego, członkowie jury bardzo pozytywnie ocenili zespół, a Farben Lehre osiągnęli swój cel i znaleźli się w czołówce laureatów festiwalu. Nagrodą było umieszczenie dwóch utworów: *Oto emigranci* i *Czekanie na znak* na kasecie *Jarocin 1990*¹⁵. Sukces w Jarocinie sprawił, że zespół Farben Lehre stał się bardziej

¹² Tamże, s. 78.

¹³ Tamże, s. 80-81.

¹⁴ http://www.jarocinskiefestiwal.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=19&Itemid=20 [dostęp: 22.04.2016].

¹⁵ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 84-85.

rozpoznawalny, muzycy otrzymywali propozycje wywiadów, w gazetach można było znaleźć artykuły na ich temat.

Rozwój zespołu na tle końca XX wieku

Po jarocińskim sukcesie muzycy Farben Lehre w ramach nagrody dostali propozycję udziału w sesji nagraniowej w warszawskim Izabelin Studio. Tak oto powstały pierwsze studyjne nagrania zespołu w składzie: Wojciech Wojda – śpiew, teksty, Robert Chabowski – gitara, śpiew, Bogdan Kiciński – gitara, Piotr Kokoszczyński – bas, Krzysztof Sieczkowski – perkusja. Nagranie zostało zrealizowane podczas kilkundniowej sesji w grudniu 1990 roku, realizacją zajmował się Andrzej Puczyński. W listopadzie 1991 roku debiutancką płytę winylową *Bez Pokory* wydała firma Arston, znalazło się na niej dziesięć autorskich kompozycji zespołu¹⁶. Niestety debiut zespołu nie został ciepło przyjęty przez recenzentów, muzykom zarzucano wtórność w twórczości, brak pomysłów, a także słabe brzmienie. Mimo tego grupa nie zniechęciła się i zaczęła pojawiać się w mediach. Farben Lehre wystąpili w programie Luz, który był emitowany w Telewizji Polskiej, potem dostali propozycję udziału w audycji Brum do Radiowej Trójki. Zespół pojawił się również w Radiu dla Ciebie, Teleexpresie, a także w audycji w Programie III Radia prowadzonej przez Marka Niedźwiedzkiego¹⁷.

Oprócz tego grupa sporadycznie koncertowała, m.in. w Warszawie, Płocku, Zielonej Górze i Poznaniu. W 1991 roku muzycy wzięli udział w przeglądzie młodych zespołów w Sierpcu, niestety nie zdobyli nagrody, zwyciężył wówczas płocki zespół Strajk, w którym na gitarze basowej grał brat wokalisty Farben Lehre – Konrad. Po przegranej na przeglądzie perkusista – Krzysztof Sieczkowski postanowił odejść z zespołu, dodatkowym powodem było otrzymanie propozycji pracy, trudnej do pogodzenia z graniem. Jego miejsce zajął Adam „Mikołaj” Mikołajewski, który od początku śledził działalność zespołu¹⁸.

W sierpniu 1992 roku zaprzyjaźniona firma Arston wydała debiutancką kasetę zespołu Farben Lehre zatytułowaną *Bez Pokory*,

¹⁶ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 22.10.2015].

¹⁷ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 99.

¹⁸ Tamże, s. 102-103.

twórcą okładki był Kuba Wojewódzki. Na kasecie znalazło się jedenaście autorskich kompozycji zarejestrowanych w Izabelin Studio pod okiem Andrzeja Puczyńskiego. W nagraniach zamiast „żywych” perkusji, użyto automatu perkusyjnego¹⁹.

W 1993 roku grupa wzięła udział w styczniowym I Finale Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy organizowanym przez Jurka Owsiaaka w Poznaniu. Razem z nimi na scenie pojawili się Dezerter, Armia, Kolaboranci i Acid Drinkers. Występ należał do bardzo udanych, muzycy zaprezentowali się żywiołowo, co spodobało się publiczności zgromadzonej pod sceną. Farben Lehre zagrali jeszcze koncert w Skarżysku Kamiennej i w Łukowie, gdzie dwie fanki: Kinga Błaszczak i Dagmara Bałusz zaproponowały, że stworzą fanklub grupy, pomagając im odpisywać na listy. Po roku działalności w 1994 roku dziewczyny zorganizowały pierwszy zlot fanów zespołu Farben Lehre, który odbył się w Białce Parczewskiej. W kolejnych latach odbyły się jeszcze dwa tego typu zloty, jeden w Kazimierzu nad Wisłą, a drugi ponownie w Białce Parczewskiej. Niestety niedługo fanklub zakończył swoją działalność, jednak dzięki wcześniejszej działalności zespół był bardzo popularny na Podlasiu²⁰.

W 1993 roku grupa Farben Lehre wyjechała do Gdańska, aby nagrać nowy materiał na płytę pt. *My Maszyny*. Sesja nagraniowa odbyła się w studiu Modern Sound, w składzie: Wojciech Wojda – śpiew, teksty; Robert Gabowski – gitara, śpiew; Bogdan Kiciński – gitara; Piotr Kokoszczński – bas, śpiew; Adam Mikołajewski – perkusja. Nad całością czuwał realizator Bogdan Kuźmiński, a okładka *Leonardo Da Vinci* powstała dzięki współpracy Krzysztofa Grabowskiego i Artura Łempickiego. Na taśmie znalazło się trzynaście utworów²¹.

Podczas premiery albumu *My Maszyny* w klubie Remont w Warszawie lider zespołu udzielił wywiadu Robertowi Leszczyńskiemu i wtedy narodził się pomysł, aby nakręcić teledysk do utworu *Handel*. Pierwszą część, czyli ujęcia zespołu występującego na scenie i bawiącą się publiczność nakręcono w dniu koncertu, z kolei drugiego dnia dokręcono kilka dodatkowych scen. W krótkim czasie muzycy powrócili do stolicy, tym razem, aby zagrać na koncercie charytatywnym z okazji

¹⁹ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/bezpokory.htm> [dostęp: 15.01.2016].

²⁰ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 117-118.

²¹ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 15.01.2016].

Dnia Dziecka. Impreza odbyła się w warszawskim klubie Stodoła, a organizatorem był Marek Sośnicki. Muzycy zaprezentowali kilka swoich utworów w wersji akustycznej²². W lipcu tego samego roku grupa kolejny raz wystąpiła podczas Festiwalu w Jarocinie, gdzie zostali bardzo miło przyjęci²³.

Niedługo po tym, zespół zaczął współpracę ze swoim pierwszym menadżerem – Sławomirem Gortatem. Muzycy mieli nadzieję, że pomoże im w organizowaniu koncertów po całej Polsce. Dzięki niemu grupa zagrała m.in. w Ostrowcu Świętokrzyskim, Mławie, Płońsku, a także w Białej Podlaskiej. Niestety współpraca nie powiodła się, dochodziło do coraz częstszych spięć między zespołem a menadżerem²⁴.

Atmosfera w zespole była nieciekawa, powodem było niezdiscyplinowanie gitarzysty Roberta Chabowskiego, często dochodziło do kłótni, szczególnie z drugim gitarzystą Bogdanem Kicińskim. Brak zaangażowania w tworzenie nowych kompozycji skłonił resztę grupy do ostatecznego rozstania się z Chabowskim. W zastępstwie chwilowo pojawił się brat lidera – Konrad Wojda, zagrał z kolegami dwa koncerty, a w międzyczasie poszukiwano nowego gitarzysty, został nim Paweł „Mauer” Małecki – gitarzysta i wokalista zespołu Belweder. W odświeżonym składzie Farben Lehre występowali w programach telewizyjnych: Śmietnik, Pałer czy Lalamido. Kolejnym ważnym wydarzeniem był występ podczas II Finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy w 1994 roku, Farbeni zegrali dwa koncerty, jeden w katowickim Spodku i drugi w Hali Sokoła w Krakowie²⁵. W tym samym roku muzycy postanowili wydać kolejną kasetę pt. *Nierealne ogniska*. Był to materiał zarejestrowany w 1990 i 1993 roku, w Izabelin Studio, a także Modern Sound Studio.

Grupa kochała występy na żywo, przed publicznością, więc postanowili nagrać i wydać koncertową kasetę. W 1994 roku muzycy powrócili do słynnego Liceum Ogólnokształcącego im. Władysława Jagiełły w Płocku, aby zarejestrować materiał koncertowy. Publiczność nie zawiodła i zjawiała się licznie w auli szkoły. Wynikiem współpracy z Robertem Brylewskim przy miksowaniu w lipcu było wydanie kasyety pt. *Samo*

²² W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 131.

²³ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 22.04.2016].

²⁴ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 136-137.

²⁵ Tamże, s. 139.

Życie²⁶, na której znalazły się m.in. premierowe utwory: *Ulice milczą*, *Mania manipulacji* czy *Kopnij mnie jeszcze*²⁷. Tego samego roku grupa po raz kolejny zawitała do Jarocina. Koncerty odbywały się w amfiteatrze, na stadionie, a także na polu namiotowym. Farben Lehre wystąpili na dużej scenie, podczas ich koncertu znalazły się utwory z dwóch wydanych płyt *Bez Pokory* i *My Maszyny*. Publiczność świetnie bawiła się pod sceną²⁸.

W 1995 roku płocczanie przystąpili do nagrywania kolejnej płyty pt. *Insekty*, w składzie: Wojciech Wojda – śpiew, teksty; Paweł Małecki – gitara, śpiew; Bogdan Kiciński – gitara, śpiew; Piotr Kokoszczyński – bas, śpiew; Adam Mikołajewski – perkusja. Na płycie gościnie wystąpiły: Marta Potulska na skrzypcach oraz Paulina Lendzion – wokal, a także wokalistki z grupy Salem. Nagrań dokonano w Modern Sound Studio na przełomie sierpnia i września w Gdyni, pod okiem realizatora Bogdana Kuźmińskiego. Okładkę płyty zaprojektował Jerzy Górecki, z kolei album w 1995 roku wydała krakowska firma Music Corner Records²⁹.

Muzycy promowali swoją nową płytę, jeżdżąc po całym kraju, większość koncertów razem z zaprzyjaźnionym Strajkiem. Dodatkowo nakręcono trzy teledyski, których autorem był Mirosław Judkowiak. Wideoklipy powstały do utworów: *Robak*, *Osobista* i *Atak*, a zdjęcia kręcono w Trójmieście³⁰. Tego samego roku *Farben Lehre* wystąpili podczas Punkowej Orkiestry Świątecznej Pomocy w Krakowie, zagrali również dwa koncerty, jeden w Krośnie i drugi w Piotrkowie Trybunalskim, niestety z powodu zapalenia krtani wokalistę zastąpił gitarzysta zespołu - Paweł Małecki. Wiosną muzycy ruszyli w kolejną trasę promującą ich najnowszą płytę, tym razem odwiedzili Skierniewice, Wrocław, Siedlce, Jastrzębie Zdrój, Turek, a także Słupsk³¹. W maju doszło do kolejnych zmian w składzie zespołu, opuścił go Paweł Małecki – gitarzysta. Lider podjął decyzję, aby nie przyjmować nikogo nowego na jego miejsce i postanowili grać w czwórkę³².

²⁶ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 16.01.2016].

²⁷ L. Gnoiński, J. Skaradziński, *Encyklopedia Polskiego Rocka*, Wydawnictwo In Rock, Poznań 2006 r. s. 198.

²⁸ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 147-148.

²⁹ Okładka płyty Farben Lehre *Insekty*.

³⁰ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 157.

³¹ Tamże, s. 159-160.

³² <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 19.01.2016].

W tym samym roku grupa zastanawiała się nad stworzeniem kolejnego albumu. Muzycy spotykali się na próbach, jednak te odbywały się nieregularnie. Brakowało pomysłów i współpracy w zespole, cały materiał powstawał w trudnych warunkach³³. Grupa nie zniechęciła się i w lutym 1996 roku weszła do studia nagraniowego Winicjusza Chrósta w Sulejówku. Nowy album pt. *Zdrada* zawierał siedemnaście utworów. Realizacją materiału zajął się Jarosław „Smok” Smak, z kolei okładkę na wzór dwóch poprzednich – Leonardo Da Vinci, zaprojektował Grzegorz Januszkiewicz. Producentem albumu była, jak poprzednio firma Music Corner Records³⁴. Gościnnie na płycie pojawili się Krzysztof „Zygzak” Chojnacki – wokalista zespołu TZN Xenna, a także Magdalena Brudzińska – altowiolistka³⁵. Utwory *Nowy dzień* i *Muzyka i zdrada* promowały najnowszy album zespołu. Do nich również nakręcono teledyski, których reżyserem był, tak jak poprzednio, Mirosław Judkowiak. Kręcono je w marcu 1996 roku w Płocku. W piosence *Nowy dzień* wystąpiła wyżej wymieniona Magdalena Brudzińska, całość wideoklipu utrzymana była w kolorach czerni i bieli. Z kolei akcja teledysku *Muzyka i zdrada* rozgrywała się w jednej ze staromiejskich bram również w Płocku³⁶.

Niedługo po premierze nowej płyty grupa wystąpiła podczas festiwalu polskiej kultury alternatywnej, który odbył się w Berlinie. Organizatorem wyjazdu do Niemiec był ich ówczesny wydawca firma Music Corner. Obok Farben Lehre na scenie pojawiły się zespoły: Pudelsi, Homo Twist, a także Jesus Chrysler Suicide. Tego roku płocczanie zagraли po raz pierwszy podczas Przystanku Woodstock w Szczecinie-Dąbiu. We wrześniu grupa wystąpiła w Krakowie podczas wspólnego koncertu z legendą muzyki punk-rockowej zespołem Exploited. We wrześniu Farben Lehre rozpoczęły jesienną trasę, świętując swoje dziesięciolecie, razem z nimi na scenie pojawiły się zespoły: Strajk, Psy Wojny, Hurt, Doctors i the Butels. Płocczanie odwiedzili m.in. Wrocław, Łódź, Białą Podlaską, Legnicę, a także Płock³⁷.

³³ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 164.

³⁴ Okładka płyty Farben Lehre *Zdrada*.

³⁵ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 19.01.2016].

³⁶ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 168-169.

³⁷ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 25.01.2016].

W grudniu 1996 roku z okazji swojego jubileuszu muzycy wydali kasetę pt. *Garażówka*, na której znalazły się archiwalne nagrania grupy z lat osiemdziesiątych, autorskie utwory, a także covery³⁸. Producentem była niezależna wytwórnia Psy Wojny Recodrs., z kolei projektem okładki zajęli się Marek Knap, były perkusista zespołu razem z wokalistą Wojciechem Wojdą³⁹. Rosnąca popularność w latach dziewięćdziesiątych, zwiększona liczba koncertów, nowe wydawnictwa nie przełożyły się na poprawę sytuacji materialnej grupy. Płyty nie sprzedawały się zbyt dobrze, a większość koncertów muzycy grali jedynie za zwroty kosztów podróży, dlatego muzycy musieli podjąć pracę, aby móc z czegoś żyć. Bogdan Kiciński pracował w firmie Victor Sound, gdzie naprawiano i produkowano kolumny, wzmacniacze i inne sprzęty muzyczne. Wówczas zespół nawiązał współpracę promocyjną z właścicielem firmy Witoldem Misztalskim, który przekazał muzykom wzmacniacze gitarowe i basowe⁴⁰.

Niestety sytuacja w zespole z dnia na dzień była coraz gorsza, muzycy grali coraz mniej koncertów, na które przychodziło coraz mniej osób, a najnowsza płyta również nie sprzedawała się zbyt dobrze. Do tego wszystkiego zlikwidowano salę prób, która mieściła się przy plockim domu kultury. Muzycy szukali miejsca, gdzie mogliby grać, udało im się zorganizować salę w stołowce w plockich Wodociągach, jednak ta nie była przystosowana do grania. Próby odbywały się od czasu do czasu, grupie brakowało nowych pomysłów, coraz częściej dochodziło do nieporozumień w zespole. Do tego wszystkiego doszło zerwanie współpracy z ówczesnym wydawcą firmą Music Corner⁴¹. W 1998 roku Farben Lehre otrzymali propozycję trasy koncertowej we Włoszech, wystąpili w Mediolanie, Padwie, Genui, Wenecji, Bergamie i Cermenate. Niestety po powrocie z trasy lider Wojciech Wojda postanowił zawiesić działalność grupy⁴².

³⁸ L. Gnoiński, J. Skaradziński, dz. cyt., s. 198.

³⁹ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 25.01.2016].

⁴⁰ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 176.

⁴¹ Tamże, s. 179-180.

⁴² <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm>, [dostęp: 25.01.2016].

Działalność fonograficzna i koncertowa (okres 1999 do dzisiaj)

W kwietniu 1999 roku po kilkumiesięcznej przerwie zespół powrócił do grania, jednak w zupełnie nowym i odświeżonym składzie. Niezmiennie wokalistą pozostał Wojciech Wojda, dołączyli do niego muzycy z zaprzyjaźnionego zespołu Strajk, Konrad Wojda - gitara, a także Jacek Trafny - perkusja. Brakowało jedynie basisty, ostatecznie został nim Filip Grodzicki - muzyk z zespołu Podwórkowi Chuligani⁴³. Muzycy aktywnie rozpoczęli prace nad opanowaniem starego materiału i tworzeniem nowego. Częste, kilkumiesięczne próby zaowocowały nowym, odświeżonym materiałem. W 2000 roku grupa postanowiła zarejestrować nowe piosenki w Sensacyjnym Studiu w Staroźrebach, którego właścicielem był Michał „Dimon” Jastrzębski. Realizacją zajmował się płocki gitarzysta Michał „Warzyk” Warzycki. Efektem współpracy było nagranie dwóch utworów *Matura* i *Miasto końca wieku*. Niedługo potem Farben Lehre po raz drugi gościli w tym samym studiu nagraniowym i zarejestrowali kolejne dwa utwory: *Piosenkę leniwych stoni*, czyli przerobioną wersję utworu *Summertime blues* Eddiego Cochrana i autorski utwór *Duże dzieci*⁴⁴. Pod koniec 2000 roku muzycy skomponowali cały nowy materiał na kolejną płytę, a swój pierwszy koncert w nowym składzie zagrali 24 lipca 2000 roku w płockim klubie Rock`69 w ramach Festiwalu Muzycznego Rockowe Ogródki. Na przełomie marca i kwietnia 2001 roku Farben Lehre w odświeżonym składzie: Wojciech Wojda – śpiew, viola, teksty; Konrad Wojda – gitara, śpiew; Filip Grodzicki – gitara basowa; Jacek Trafny – perkusja, instrumenty perkusyjne⁴⁵.

Muzycy zarejestrowali nowy materiał w Studiu New Project Production w Wołominie. Realizacją zajmował się Krzysztof Maszota, z kolei masteringiem Jacek Kalwas. Płyta pt. *Atomowe Zabawki* zawierała czternaście utworów i cztery bonusowe piosenki.

Na płycie pojawili się również goście: Witold Grodzicki grał na akordeonie w utworze *Nowe helikoptery* i *A u mnie siup, a u mnie cyk*, Krzysztof Kralka na saksofonie w *Atomowych Zabawkach* i *Zapasach*

⁴³ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm>, [dostęp: 29.01.2016].

⁴⁴ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, *Farben Lehre. Bez pokory*, Wydawnictwo SQN, Kraków 2015 r. s. 191-192.

⁴⁵ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm>, [dostęp: 22/04.2016].

z *wielorybem*, a także Jacek Kalwas razem z Witoldem Stoparkiem, dogrywając chórki. Okładkę zaprojektowała Iwona Motylewska razem z wokalistą Wojciechem Wojdą⁴⁶. W wydaniu płyty pomogła płocka agencja reklamowa Michał Kublik Marketing. Premiera albumu odbyła się w maju 2001 roku, wydano ją w formie CD i kasety. Niestety mimo przychylnych recenzji, piosenki z nowej płyty rzadko były grywane w radiu⁴⁷. Sporym sukcesem grupy był występ przed legendarnym niemieckim zespołem Die Toten Hosen w warszawskim klubie Proxima. Tego samego roku muzycy pojawili się na niemieckim Fligern Punk Rock Festival w Dusseldorfie⁴⁸.

W 2001 roku zespół Farben Lehre obchodził swoje piętnastolecie, z tej okazji wydali płytę pt. *Wiecznie młodzi*, która zawierała piętnaście utworów z poprzednich wydawnictw, a także tomik autorskich tekstów Wojciecha Wojdy napisanych w latach 1986-2001. Jubileuszowy koncert grupy odbył się w październiku w Teatrze Dramatycznym w Płocku, razem z nimi na scenie wystąpili: byli muzycy zespołu, a także Muniek Staszczuk, Andrzej „Kobra” Kraiński oraz zespół Strajk⁴⁹.

W marcu 2002 roku grupa Farben Lehre wystąpiła przed kolejną legendą muzyki punk-rockowej, brytyjskim zespołem Vibrators. Koncert miał miejsce w klubie Proxima w Warszawie. Pod koniec czerwca tego samego roku muzycy wystąpili razem z płockim zespołem Medusa we Francji, a dokładnie miejscowości Auxerre, w ramach święta muzyki⁵⁰. Po powrocie do kraju nastąpiły kolejne zmiany w składzie grupy, dołączył były gitarzysta Robert Chabowski, natomiast Jacek Trafny zrezygnował z grania i wyjechał do Wielkiej Brytanii, gdzie mieszka do dziś. Jednocześnie koncert powitalny Roberta i pożegnalny Jacka odbył się w płockiej dyskotekce Crazy, tam również propozycję grania w zespole otrzymał Adam Mikołajewski, który zgodził się bez wahania⁵¹. Po zmianach w zespole, muzycy spotykali się w pięcioosobowym składzie na próbach i tworzyli nowy materiał, przygotowując się do nagrania kolejnej płyty.

⁴⁶ Okładka płyty Farben Lehre *Atomowe Zabawki*.

⁴⁷ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 197.

⁴⁸ L. Gnoiński, J. Skaradziński, dz. cyt., s. 198.

⁴⁹ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 10.02.2016].

⁵⁰ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 11.02.2016].

⁵¹ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 204-205.

W 2003 roku zespół mało koncertował, jednak po raz kolejny zagrał podczas Punkowej Orkiestry Świątecznej Pomocy w Krakowie⁵².

Na początku 2003 roku Farben Lehre zawitali z nowym materiałem w Kokoszman Studio w Warszawie, w składzie: Wojciech Wojda – śpiew, teksty; Konrad Wojda – gitara, śpiew; Robert Chabowski – gitara; Filip Grodzicki – gitara basowa, śpiew; Adam Mikołajewski – perkusja.

Sesja nagraniowa trwała około miesiąca, realizacją i masteringiem zajmował się Marek Bereszczczyński, okładkę zaprojektował Matrix razem z zespołem Farben Lehre, a całość wydała firma Offmusic⁵³. Płyta zatytułowana *Pozytywka* zawierała trzynaście nowych kompozycji, a także dwie bonusowe piosenki, które były zrealizowane z Sensacyjnym Studio w 2000 roku.

Jak zawsze na płycie pojawili się goście, m.in. Małgorzata Tomczak – Banachowicz – śpiew; Dorota Cieślik – saksofon, chórki, a także Andrzej „Kobra” Kraiński – gitara, śpiew⁵⁴. Najnowszy album Farben Lehre niósł za sobą bardzo pozytywny przekaz, była to najbardziej radosna i urozmaicona płyta w dorobku grupy. W tym samym czasie wydano również osiem singli zespołu jako dodatek do „Gazety Wyborczej”. Z kolei firma Dywizja KOT wydała reedycję dwóch pierwszych płyt Farbenów - *Bez pokory/My maszyny*⁵⁵.

W czerwcu 2003 roku płocczanie ruszyli w trasę koncertową, odwiedzili m.in. Warszawę, Poznań, Łódź, Rzeszów, Gdańsk. W lipcu po raz pierwszy Farbeni zawitali na Słowację, zegrali podczas festiwalu Pod Kremencom w Novej Sedlicy. Razem z nimi na scenie pojawili się muzycy z Ine Kafe, Smola a Hrusky, czy Houba. We wrześniu grupa po raz drugi wystąpiła w niemieckim Dusseldorfie na „Flingern Punk Rock Festival”⁵⁶. W międzyczasie Farben Lehre z pomocą zaprzyjaźnionego reżysera Mirosława Judkowiaka nakręcili teledysk do tytułowego utworu z nowej płyty *Pozytywka*, który coraz częściej pojawiał się w programach telewizyjnych⁵⁷.

⁵² <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 11.02.2016].

⁵³ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 11.02.2016].

⁵⁴ Okładka płyty Farben Lehre *Pozytywka*.

⁵⁵ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 214.

⁵⁶ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 11.02.2016].

⁵⁷ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 216.

W lutym 2004 roku Farben Lehre razem z Habakukiem i grupą Proletaryat brali udział w trasie koncertowej pod szyldem PankRegeParty Tour 2004, występując w czternastu miastach w Polsce⁵⁸. W czerwcu tego samego roku dzięki inicjatywie niezależnej wytwórni Dywizji KOT wydano kolejną dwupłytową reedycję płyt Farben Lehre - *Insekty/Zdrada*. Dodatkowo na krążkach umieszczono fragmenty nagrań z koncertu „Samo życie”, a także materiały wideo⁵⁹.

Niedługo potem muzycy wystąpili na dużej i małej scenie w ramach Przystanku Woodstock w Kostrzynie nad Odrą. Tuż po powrocie we wrześniu 2004 roku grupa rozpoczęła jesienną trasę koncertową połączoną ze swoim jubileuszem, osiemnastymi urodzinami. Muzycy zagraли dwadzieścia pięć koncertów, m.in. w Krakowie, Łodzi, Warszawie, Gliwicach⁶⁰. Główny koncert urodzinowy odbył się w plockim Teatrze Dramatycznym, gdzie razem z Farben Lehre na scenie pojawili się goście: Broda (Habakuk), Dżej Dżej (Big Cyc), a także były perkusista jubilatów Krzysztof Sieczkowski, całość prowadził Artur Orzech razem z Vito Casettim⁶¹.

W lipcu 2005 roku muzycy przystąpili do nagrywania kolejnej płyty w składzie: Wojciech Wojda – śpiew, teksty; Konrad Wojda – gitara, śpiew; Filip Grodzicki – gitara basowa, chórki; Adam Mikołajewski – perkusja, chórki. Płyta zatytułowana *Farbenheit* została nagrana w Studio X w Olsztynie, pod okiem realizatorów: Szymona Czecha i Kieu B. Znalazło się na niej trzynaście autorskich utworów. Dodatkowo do albumu były dwa teledyski: *Nowe helikoptery* i *Pozytywka*, a także Video Live z Krakowa (20.11.2004 r.). Okładkę i multimedia stworzył Paweł Biskup razem z Farben Lehre, zdjęcia Krzysztof Kaliński. Premiera nowego krążka miała miejsce 11 września 2005 roku, a wydawcą była wrocławska firma Rockers Publishing⁶².

W 2006 roku Farben Lehre obchodzili dwudziestolecie swojego istnienia, ten rok był bardzo pracowitym okresem działalności grupy. Zespół zagrał dziewięćdziesiąt dziewięć koncertów w całej Polsce, wiele

⁵⁸ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 11.02.2016].

⁵⁹ Okładka płyty Farben Lehre *Insekty/Zdrada*.

⁶⁰ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 12.03.2016].

⁶¹ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 227.

⁶² <http://www.farbenlehre.plocman.pl/farbenheit.htm> [dostęp: 11.02.2016].

z nich odbyło się w ramach trasy Punky Reggae Live. Dodatkowo płocczanie udali się do Niemiec i zagraли cztery koncerty klubowe w Berlinie, Spremberg, Annaberg Buchholz i Zittau⁶³. W lipcu tego samego roku Farben Lehre zostali zaproszeni na kolejną edycję Przystanku Woodstock, który odbył się w Kostrzynie nad Odrą, grupa wystąpiła na Dużej Scenie, a całość koncertu była transmitowana na żywo w TVP2⁶⁴. Cały zarejestrowany materiał pt. *Przystanek Woodstock 2006* został wydany przez firmę Złoty Melon w 2008 roku. Realizacją telewizyjną zajął się Dariusz Goczał, montażem Marek Krolczuk. Z kolei okładkę zaprojektowali: Magdalena Jabłońska, Jerzy Owsiak i Paweł Kanclerz⁶⁵.

Z okazji swojego jubileuszu na początku września, na płockiej plaży nad Wisłą zorganizowano urodzinowy koncert. Również tym razem zaproszono wiele zespołów, na scenie wystąpili m.in. Cela Nr 3, Koniec Świata, Cała Góra Barwinków, Strajk, Kobranocka, z kolei u boku Farben Lehre pojawili się goście, m.in. płocki saksofonista Krzysztof Kralka, gitarzysta Krzysztof Misiak, a także wokalistka Magdalena Rutkowska. Po urodzinowym koncercie w rodzinnym mieście, muzycy ruszyli w jubileuszową trasę koncertową po całej Polsce⁶⁶.

Z okazji dwudziestolecia płocczanie wydali kolejną dwupłytową składankę zatytułowaną *Farben Lehre*, dzięki wytwórni Lou Rocked Boys. Pierwsza płyta była zbiorem największych przebojów zespołu, z kolei na drugim krążku znalazły się covery wykonywane przez grupę. Szymon Czech był odpowiedzialny za mastering, a okładkę zaprojektowali: Sławomir Świdurski, Tomasz Kowalski i Wojciech Wojda⁶⁷.

Początek 2007 roku muzycy rozpoczęli koncertem charytatywnym podczas finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, który odbył się przed Pałacem Kultury i Nauki w Warszawie. Następnie grupa ruszyła w trasę koncertową Punky Reggae live razem z zespołami Zabili mi Żółwia i Koniec Świata. W maju płocczanie zagraли swój pierwszy koncert w Wielkiej Brytanii, a dokładnie w Dublinie. Po powrocie grupa ruszyła

⁶³ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/2006.htm> [dostęp: 15.03.2016].

⁶⁴ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 258.

⁶⁵ Okładka DVD Farben Lehre *Przystanek Woodstock 2006*.

⁶⁶ Świrkowski M., *Farben Lehre – Ponad podziałami*, „Teraz Rock”, nr 10, wyd. Orange Media s.c., październik 2006, s. 38.

⁶⁷ Okładka płyty Farben Lehre *Farben Lehre*.

w kolejną trasę, występując na wielu koncertach juvenaliowych. W trakcie wakacji nie próżnowali, pierwszy raz wystąpili w ramach festiwalu Union of Rock w Węgorzewie, a także Basowiszczka i Slavske-Rock-Fest na Ukrainie⁶⁸. Grupa zagrała około stu koncertów w trakcie roku.

Kolejną płytę muzycy Farben Lehre nagrali w Studio Serakos w Warszawie, nie zmieniając składu grupy. Realizatorem był Robert Szrednicki, natomiast okładkę zaprojektowali Katarzyna i Piotr z firmy Mentalporn. Producentem płyty była wytwórnia Mystic PL. Album zatytułowany *Snukraina* zarejestrowano w styczniu 2008 roku, znalazło się na nim trzynaście utworów.

Początek 2008 roku płocczanie rozpoczęli koncertem w Zamościu z okazji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy. Następnie wyruszyli w wiosenną trasę Punky Reggae live. Oprócz koncertów w kraju, muzycy występowali również za granicą m.in. w Niemczech, a dokładniej w Berlinie i Hamburgu. W okresie wakacyjnym odwiedzili Słowację, Ukrainę i po raz kolejny Niemcy. Po powrocie grupa ruszyła w jesienną trasę promującą ich najnowszy album „Snukraina”⁶⁹.

W 2009 roku ukazało się kolejne DVD zespołu, tym razem z koncertu w ramach trasy Punky Reggae live, zatytułowane *PRlive-Wrocław 2008*⁷⁰. W lipcu tego samego roku Farben Lehre zawitali do studia Serakos w Warszawie i przystąpili do nagrywania nowego materiału. Płyta pt. *Ferajna* zawierała trzynaście nowych kompozycji, a także trzy bonusowe utwory⁷¹.

W 2010 roku płocczanie wystąpili na jednej scenie z niemiecką grupą Die Toten Hosen w klubie Kwadrat w Krakowie. Koncert był zaliczany do bardzo udanych. W trakcie występu niemieckiej grupy na scenie pojawił się Wojciech Wojda – wokalista Farben Lehre, gościnnie zaśpiewał utwór *Armee Der Verlierer*⁷².

W 2011 roku z okazji dwudziestopięciolecia ukazało się nowe wydawnictwo zespołu, podwójna płyta zatytułowana *Best of the Best*. Na pierwszym krążku znalazło się dwadzieścia pięć utworów, które były

⁶⁸ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 15.03.2016].

⁶⁹ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/2008.htm> [dostęp: 16.03.2016].

⁷⁰ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 16.03.2016].

⁷¹ Okładka płyty Farben Lehre *Ferajna*.

⁷² W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 285.

podsumowaniem działalności artystycznej zespołu. Na drugiej płycie umieszczono koncert z 1994 roku zarejestrowany w Liceum Ogólnokształcącym im. Władysława Jagiełły w Płocku⁷³. Oprócz wersji CD, pojawiła się również płyta winylowa *Best of the Best*, która zawierała dwanaście utworów⁷⁴.

Jubileuszowy koncert odbył się nad płocką plażą siedemnastego września 2011 roku. Obok jubilatów na scenie wystąpili No Future, Pajujo, Zielone Żabki, Akurat, The Bill, StarGuarMuffin, Zmaza, KSU, Raggafaya, a także Enej. Jubilaci otrzymali nagrodę od Prezydenta Miasta Płocka Andrzeja Nowakowskiego, za zasługi wobec miasta. Wokalista Wojciech Wojda podsumował: „(...) Nie obiecuję, że spotkamy się na 50-leciu zespołu, ale będziemy grali, dopóki nas to bawi, mamy coś do powiedzenia i ludzie chcą nas słuchać...”⁷⁵.

Od początku 2012 roku muzycy rozpoczęli intensywną pracę nad nowym materiałem. Przez kilka miesięcy odbywały się próby, podczas których tworzone były nowe utwory na kolejną płytę *Farben Lehre*. Latem grupa weszła do zaprzyjaźnionego studia Serakos w Warszawie, aby zarejestrować nowy materiał. Płyta *Achtung 2012* zawierała dwanaście autorskich utworów, a także bonusowe utwory w nieco odmienionych wersjach.

Nad całością nagrania czuwali Magdalena i Robert Szredniccy. Nie mogło również zabraknąć gości, a było ich aż czternastu, udział wzięli m.in. Piotr „Gutek” Gutkowski, Sławomir Świdurski, Michał Jelonek, Piotr „Lolek” Sołoducha, Mariusz Kumala, Przemysław Zwiast⁷⁶.

Kilka przedpremierowych utworów było zaprezentowane podczas sierpniowego koncertu na Przystanku Woodstock na scenie Pokojowej Wioski Kryszny⁷⁷. Natomiast premierowy występ prezentujący nowy materiał miał miejsce dziewiątego września 2012 roku podczas płockiego Summer Fall Festival, który odbył się na plaży nad Wisłą. Na scenie razem z *Farben Lehre* wystąpili m.in. Acid Drinkers i Brygada Kryzys⁷⁸.

⁷³ http://punkshop.pl/produkt/25th_best_of_the_best,farben_lehre,14906 [dostęp: 17.03.2016].

⁷⁴ Okładka płyty winylowej *Farben Lehre Best of the Best*.

⁷⁵ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 286-287.

⁷⁶ Okładka płyty *Farben Lehre Achtung 2012*.

⁷⁷ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 295.

⁷⁸ <https://www.facebook.com/events/505306566165468/> [dostęp: 17.03.2016].

Jeszcze w 2012 roku muzycy otrzymali propozycję od Jerzego Owsiaaka, aby przygotowali projekt muzyczny opisujący historię muzyki punk-rockowej. Koncert opowiadający historię punk-rocka odbył się drugiego sierpnia 2013 roku na Przystanku Woodstock. Na scenie razem z zespołem Farben Lehre pojawili się goście m.in. Michał Jelonek, Piotr Gmur (Zmaza), a także Mirosław Smalec (Zielone Żabki). Po występie płocczan Jerzy Owsiak podczas konferencji zaznaczył: „że zespół wykonał bardzo dobrą robotę edukacyjną, a płyty na których to uwieczniono, powinny być w szkołach lekturą obowiązkową”⁷⁹.

W 2013 roku nakładem wrocławskiej firmy Lou Rocked Boys ukazała się płyta pt. *Projekt Punk*, na której znalazło się dwadzieścia coverów punk-rockowych m.in.: *Niech się stanie* – Tilt, *Kwiaty* – Cela nr 3, *Defekt Muzgó* – Defekt Muzgó, *Ku przyszłości* – Dezerter, *Wolność* – Kult, *Era techno* – The Analogs, *Siła w nas* – Strajk, *Pod prąd* – KSU, *Dolina lalek* – Kryzys⁸⁰. Materiał zarejestrowano na przełomie września i listopada w 2013 roku w FL Studio Konrad Wojda w Płocku. Na czas projektu do składu dołączył płocki gitarzysta Sebastian Stańczak. Oprócz niego gościnnie wystąpili: Piotr Gutkowski, Mirosław Malec, Piotr Gmur, Dominik Pyrzyna, Sławomir Świdurski, Michał Jelonek, Mariusz Kumala, Dominik Hałka. Projekt okładki został stworzony wspólnymi siłami Wojciecha Wojdy i Sebastiana Stańczaka. Realizacją i masteringiem zajmował się Konrad Wojda, z kolei za produkcję odpowiadał cały zespół⁸¹.

W 2014 roku Farben Lehre wyruszyli w trasę razem z zespołem The Analogs, promując płytę *Projekt Punk*, odwiedzili m.in. Poznań, Gdynie, Bydgoszcz, Poznań, a także Warszawę. W tym samym roku grupa udała się w trasę do Wielkiej Brytanii, zagrali tam cztery koncerty: w Brimingham, Londynie, Leeds i Peterborough. W okresie wakacyjnym muzycy wystąpili podczas Festiwalu w Jarocinie pod szyldem *Projekt Punk*⁸². W tym samym roku na rynku muzycznym pojawiło się również DVD zatytułowane *Projekt Punk – live Przystanek Woodstock 2013*. Oprócz całości koncertu na płycie umieszczono również wywiad

⁷⁹ W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, dz. cyt., s. 301-302.

⁸⁰ Okładka płyty Farben Lehre *Projekt Punk*.

⁸¹ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 11.03.2016].

⁸² W. Wojda, K. Wicik, L. Gnoiński, *Farben Lehre. Bez pokory*, Wydawnictwo SQN, Kraków 2015 r., s. 304-305.

z członkami grupy⁸³. Rok później materiał zawierający historię punk-rocka doczekał się wydania na płycie winylowej „Projekt Punk”.

Przystanek Woodstock 02.08.13 – Projekt Punk

Źródło: <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 14.07.2016].

W 2015 roku płocczanie zagraли około dziewięćdziesięciu koncertów, kilka z nich pod szyldem *Projekt Punk*, razem z wspomagającym gitarzystą Sebastianem Stańczakiem. Po koncertach plenerowych grupa wyruszyła w jesienną trasę po całej Polsce, zagraли w wielu klubach muzycznych, a także domach kultury⁸⁴. We wrześniu 2015 roku z inicjatywy Bartłomieja Prokockiego na rynku muzycznym pojawiło się DVD z premierowego koncertu promującego płytę *Ferajna* z 2009 roku, zatytułowane *Live in Fonobar*.

W styczniu 2016 roku z okazji trzydziestolecia Farben Lehre, muzycy postanowili wydać składankę pt. *XXX*, która zebrała piętnaście

⁸³ <http://kreciola.tv/news/show/1269>, [dostęp: 19.03.2016].

⁸⁴ <http://www.farbenlehre.plocman.pl/index3.htm> [dostęp: 19.03.2016].

największych przebojów zespołu. Dodatkowo grupa nagrała cover niemieckiego zespołu Dritte Wahl z własnym tekstem skierowanym do swoich słuchaczy z wyrazami podziękowania⁸⁵:

(...)

„Ciągłe jeszcze nam za mało, ciągle czegoś brak
Póki starczy sił i zdrowia - będziemy dalej grać
Bez pokory i na przekór oraz fizyce wbrew
Ważna jest każda chwila każdy dzień...

Chcemy Wam podziękować za spełniony sen
Za te wszystkie koncerty, kiedy spotkaliśmy się...”

(...)

Farben Lehre – *Farben Lehre*

Zespół na trwale wpisał się w krajobraz muzyczny Płocka. Stanowi jego swoistą wizytówkę, rozpoznawalną w całym kraju i poza granicami. Koncerty odwiedzają wierne rzesze fanów w różnym wieku. Niektórzy – wierni swym muzycznym upodobaniom – od samego początku istnienia zespołu.

Można lubić muzykę rockową lub nie, jednak trzydzieści lat tradycji scenicznych to wspaniały wycinek historii – nie tylko muzyki i subkultury młodzieżowej – ale także historii Płocka i jego kulturalnych dokonań.

⁸⁵ Okładka płyty *Farben Lehre XXX*.